

УДК 343.9

Л. Г. КОЗЛЮК,
кандидат юридичних наук

АНТИКРИМІНОГЕННИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ

Корупція наявна в будь-якій державі, адже присутня завжди там, де існує публічна влада. Жодна з країн світу не має повного імунітету від корупції, яка відрізняється лише обсягами, характером проявів та масштабом впливу на соціально-економічну і політичну ситуацію. У тих країнах, де корупція поширена значною мірою, вона із соціальної аномалії перетворюється на правило і виступає звичним засобом розв'язання проблем, стає нормою функціонування влади і способом життя значної частини членів суспільства. У країнах, де вона зустрічається порівняно рідко, корупція у громадській свідомості асоціюється з великим злом для держави та її громадян і не справляє суттєвого впливу на суспільне життя [1, с. 27].

Як відомо, процвітання корупційної злочинності у сфері охорони довкілля можливе за пасивного громадського контролю за діяльністю службових осіб у екологічній сфері, суб'єктів господарювання, різних природоохоронних структур і органів кримінальної юстиції тощо. Тобто успішність протидії корупційній злочинності у сфері охорони довкілля значно зростає завдяки активності представників громадськості. Адже громадський екологічний контроль сприяє об'єктивній оцінці стану довкілля [2, с. 48; 3, с. 37] й поширення рівня корупції в цій сфері, допомагає службовим особам різних рівнів приймати екологічно доцільні рішення щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання його ресурсів.

Треба сказати, що внаслідок ситуації, яка склалася в Україні у соціально-політичній, економічній сфері, природоохоронні потреби відтіснились на другий план. Тож пересічні українці не так стали перейматися поширенням корупції у сфері охорони довкілля. Вони вважають, що найкорумпованішою сферою є судова (66 %), потім ідуть правоохоронні органи (64 %), державна служба (56 %), сфера охорони здоров'я (54 %), парламент (53 %), політичні партії (45 %), освітня система (43 %), бізнес (36 %), військова сфера (28 %), ЗМІ (22 %), релігійні інституції (21 %), громадські організації (20 %) [4].

На нашу думку, громадський екологічний контроль здатен і зобов'язаний будувати своєрідний бар'єр негативного суспільного сприйняття існуванню кримінальних корупційних діянь у природоохоронній сфері. Тому різноманітні екологічні організації, рухи повинні мати тісний зв'язок з широкими верствами населення. Відсутність такого зв'язку позбавляє можливості здійснювати результативний контроль за екологічним станом у країні і протидіяти поширенню корупції у цій сфері. Як свідчить зарубіжний досвід, лише з формуванням громадянського суспільства, його соціальної культури підвищується суспільний інтерес до екологічних проблем у цілому, зокрема, з'являється

увага населення щодо діяльності осіб, котрі повинні робити все, щоб забезпечити виконання природоохоронних норм і не допускати існування фактів корупції у сфері охорони довкілля. Тому без успішної громадської активності ті позитивні кроки в природоохоронній сфері, що закріплені в стратегії державної екологічної політики, у тому числі щодо протидії корупційним екологічним злочинам, залишаються нереалізованими.

Мінімізує можливість вчинення кримінальних корупційних діянь партнерство між громадськістю та службовими особами, яке спрямоване на охорону довкілля. Таке партнерство є індикатором сталого розвитку збереження навколишнього природного середовища і забезпечення правопорядку у цій сфері. Вченими неодноразово наголошувалось, що дедалі більшого значення набуває залучення широкої громадськості до природоохоронної діяльності.

Правові засоби протидії корупційним екологічним злочинам повинні бути спрямовані насамперед на руйнування негативних споживацьких та егоїстично безвідповідальних стереотипів деформованої екологічної поведінки, а також на формування серед широких верств населення еколого-правової антикорупційної свідомості. При цьому кримінальні корупційні діяння безпосередньо зачіпають інтереси різних груп природокористувачів, у зв'язку з чим рівень протидії їм суттєво впливає на правосвідомість широких верств населення і, зрештою, відображається на загальному стані дотримання законності у сфері екологічних відносин [5, с. 67]. Тому протидія корупційним екологічним злочинам повинна будуватися на необхідності забезпечення узгоджених дій громадськості, природоохоронних органів і органів кримінальної юстиції по зміцненню екологічної законності та правопорядку в нашій країні.

Скоординовані дії створюють широкі можливості для підвищення успішності всієї роботи по недопущенню вчинення корупційних діянь у сфері охорони довкілля. Більше того, на думку вчених, які досліджували цю проблему, якісне виконання компетентним суб'єктом покладених на нього обов'язків і чітке розмежування профілактичних функцій є необхідною й обов'язковою передумовою ефективного функціонування всієї системи протидії [5, с. 67]. Водночас не варто забувати, що успішність протидії корупції в довіллі залежить і від правильно скоординованих взаємовідносин між усіма суб'єктами екологоохоронної діяльності.

Взаємодія органів кримінальної юстиції та інших природоохоронних структур з громадськими організаціями екологоохоронної спрямованості створює сприятливі умови для об'єднання зусиль, що підвищує антикриміногенний потенціал здійснюваних екологоохоронних заходів, забезпечує прозорість й сприяє досягненню оптимальних результатів зі значною економією зусиль, засобів і часу.

При протидії екологічним злочинам, зокрема корупційним, виділяють три форми взаємодії між органами кримінальної юстиції та громадськістю. Перша форма базується на активності представників трудових колективів, громадських організацій, органів громадського територіального самоврядування та екологоохоронних громадських формувань, які, виходячи зі статутних положень і морального обов'язку, за власною ініціативою беруть участь у негайному припиненні різних суспільно небезпечних екологічних діянь, в усуненні

причин екологічних правопорушень та здійсненні інших профілактико-виховних заходів. Друга форма – взаємодія з громадськістю, яка виникає і здійснюється за ініціативою працівників органів кримінальної юстиції. У разі потреби вони самі звертаються до трудових колективів, громадських організацій і громадян, визначають характер конкретної допомоги, яку необхідно від них одержати під час проведення різних слідчих та розшукових дій, з'ясування особи екологічного правопорушника і здійснення заходів протидії. Третя форма взаємодії з громадськістю пов'язана з участю працівників правоохоронних органів у комплексних загальнопрофілактичних заходах, що проводяться у межах окремих міст, районів та інших адміністративно-територіальних регіонів. Комплексний характер заходів, які охоплюють різні рівні і прояви життєдіяльності людей, а також погодженість дій загальних і спеціальних суб'єктів запобігання досягається завдяки координації їх роботи [5, с. 137]. Отже, зорганізована і цілеспрямована діяльність екологоохоронних громадських організацій їх взаємодія з органами кримінальної юстиції створює сприятливі умови для збереження правомірної, антикорупційної поведінки у осіб на яких покладено обов'язок охорони довкілля. Ефективний громадський контроль стимулює добродійну, антикорупційну поведінку особи у екологічній сфері і діяльність органів кримінальної юстиції з охорони довкілля.

Треба пам'ятати, що громадяни не повинні жити в полоні ілюзій начебто працівники різноманітних екологічних структур та природоохоронних органів забезпечать їм успішну протидію кримінальній корупції у сфері охорони довкілля, зокрема створять екологічне благополуччя. Тому самі громадяни повинні робити все, щоб зменшувати корупційну активність не лише посадових (службових) осіб, а й власну антикорупційну активність у сфері охорони довкілля. Таким чином, у час тотальної корумпованості у всіх сферах суспільства, маємо зберегти довкілля від тріумфу кримінальної корупції у ньому.

Громадськість, реалізуючи функцію контролю, може запобігати небажаним явищам, які виникають у процесі реалізації службовими особами своїх обов'язків у сфері охорони навколишнього природного середовища. Так, комітет підприємців Львівщини надіслав до міністра екології та природних ресурсів України, Генерального прокурора України звернення щодо руйнування злочинних корупційних схем у сфері державного регулювання та нагляду за охороною навколишнього середовища на Львівщині [6].

Також потрібно запровадити постійний громадський моніторинг не лише за станом довкілля, а й за діяльністю державних органів у галузі охорони природи, їх службових осіб, що допоможе запобігти корупційним діям у екологічній сфері. Адже не всі відомості про вчиненні кримінальні корупційні дії у сфері охорони довкілля стають відомими широкому загалу. Тому ефективніше, щоб серед громадських інспекторів були особи, які здійснювали б моніторинг діяльності службових осіб різних підприємств, установ, організацій, на які покладені функції з охорони довкілля. Це допомогло б протидіяти свавіллю серед службових осіб, уникати приховування корупційних екологічних діянь, а інформація про виявлені правопорушення передавалася до відповідних органів для перевірки та притягнення винних до відповідальності. Саме такі громадські інспектори можуть поширювати об'єктивну інформацію

проведеного моніторингу безпосередньо у засобах масової інформації. Адже відомо, що дані екологічного моніторингу стають ефективним інструментом охорони природи і протидії злочинності у ній лише в тому разі, якщо вони доступні, відомі населенню, зокрема завдяки ЗМІ (це підтверджує досвід Німеччини, США, Швеції, Японії, Норвегії та інших країн) [7, с. 167].

Треба сказати, що досконалість та профілактичний потенціал, котрий може здійснювати громадськість у протидії корупційним екологічним злочинам, залежить від її інформаційного забезпечення. Ігнорування цього знижує результативність такого контролю. Відмічено, що відсутність постійної об'єктивної інформації для широкого кола населення про екологічний стан природного середовища, причини його погіршення, про чинники поширення корупції, про правопорушників і про вжиті заходи для поліпшення ситуації створюють умови розвитку екологічної кризи [8, с. 15].

Слід зазначити, що інформування громадськості про діяльність посадових осіб, які виконують функції з охорони навколишнього природного середовища є однією із форм підтримки та розвитку громадського контролю у сфері довкілля. Це один із способів, за допомогою якого можна налагодити зв'язок з екологічною громадськістю, з громадянами у цілому, і цим підвищити рівень довіри до діяльності держави з охорони довкілля.

На нашу думку, для того, щоб успішно протидіяти корупційним злочинам у сфері охорони довкілля, мають стати відомими факти про кримінальні корупційні діяння, які вчиняються службовими особами, на яких покладено обов'язок з охорони навколишнього природного середовища. Така пропозиція зумовлена тим, що ця категорія осіб за своїми службовими обов'язками повинна подавати приклад добропорядної антикорупційної поведінки у сфері охорони довкілля.

У нашій країні існує потреба у розробці механізму доступу громадськості до інформації про корупційні діяння, що вчиняються у сфері охорони навколишнього природного середовища. Це дасть змогу здійснювати дієвий громадський антикорупційний контроль, дисциплінувати як службових осіб, так і звичайних громадян і тим самим протидіяти вчиненню ними корупційних злочинів у сфері охорони довкілля. На сьогодні, як правило, стають відомими одиничні факти вчинення корупційних екологічних злочинів службовими особами вищого рівня [9]. Це свідчить про поступову криміналізацію службової діяльності в екологічній сфері і ураження цієї категорії осіб комплексом сваволі та ілюзій. Тому адекватним засобом протидії такому стану має бути високий рівень еколого-правової антикорупційної культури і особиста відповідальність службових осіб за правомірність, компетентність, безпечність своїх дій у процесі прийняття та здійснення екологозначущих рішень.

Треба згадати, що на сьогодні екостерігається, хоч і незначна, але позитивна тенденція участі громадськості у журналістських розслідуваннях для протидії свавіллю в охоронні довкілля. Тому підвищити дієвість громадського антикорупційного контролю за в екологічній сфері можна за допомогою співпраці громадян із засобами масової інформації. На практиці доволі часто громадяни не відважуються надавати інформацію про корупційні екологічні злочини до органів кримінальної юстиції. Для деяких з них зручніше звернутися

до представників засобів масової інформації або ж громадських організацій екологічної спрямованості.

Враховуючи наведене, не виникає сумнівів у необхідності участі громадськості у протидії корупційній злочинності у сфері охорони довкілля.

Так, у 2012 р. у Міністерстві екології та природних ресурсів проведено розширену зустріч з представниками інститутів громадянського суспільства, під час якої йшлося про важливість активної участі громадськості у заходах щодо запобігання і протидії корупції [10]. Водночас потрібно, щоб громадяни мали змогу і були підготовлені допомогти відповідним органам у протидії корупційним екологічним злочинам. Тому діяльність різного роду громадських організацій екологічної спрямованості повинна бути спрямована не лише на взаємодію з різними природоохоронними органами, а й на просвітницьку роботу серед населення. Необхідно, щоб громадяни були поінформовані про стан охорони навколишнього природного середовища, про антикорупційну діяльність органів, які організовують цю охорону. Дієвою просвітницька діяльність таких організацій стане тоді, якщо зосередить увагу на тому, що запобігти екологічним проблемам, зокрема поширенню корупції, можна лише в тому разі, коли кожен громадянин буде робити все, щоб не завдати шкоди навколишньому природному середовищу. Тобто, коли кожен, починаючи з себе, буде слідкувати, щоб своєю діяльністю не нашкодити довкіллю і не розв'язувати власні проблеми корупційним шляхом. Такі загальні методи протидії корупційній злочинності у природоохоронній сфері допоможуть підвищити рівень еколого-правової антикорупційної культури серед населення, а це стимулюватиме службових осіб компетентно й ефективно виконувати свої обов'язки з охорони довкілля. Вони ніколи не нададуть переваги будь-якій неправомірній поведінці, не допустять зловживань наданими їм повноваженнями.

Таким чином, ефективна протидія корупційній злочинності у сфері охорони довкілля може бути тоді, коли в ній належне місце відводиться громадському контролю. Адже він здатен успішно нейтралізувати негативні наслідки, помилки та упущення у роботі різних екологоохоронних органів. Тому потрібно робити все, щоб потенціал, який має громадський контроль, не лише зберегти, а й створити умови для його розвитку.

Список використаних джерел

1. *Кримінальна відповідальність за злочини, вчиненні у сфері службової діяльності* : навч. посібник. – К. : КНТ, 2007.
2. *Шемшученко Ю. С.* Общественный контроль по соблюдению природоохранного законодательства / Шемшученко Ю. С. – К. : Знание, 1980.
3. *Шемшученко Ю. С.* Государственный и общественный контроль в сфере охраны окружающей среды / Шемшученко Ю. С. – К. : Урожай, 1975.
4. *Результати соціологічних досліджень, що проводяться державними та недержавними науково-дослідними установами, з питань поширення корупції* : Звіт про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції у 2013 р. / Міністерство юстиції України. – 2014. – Квітень.
5. *Боротьба з екологічними злочинами (кримінально-правове і кримінологічне дослідження)* / [Лопушанський Ф. А., Светлов О. Я., Лановенко І. П. та ін.] ; за ред. Ф. А. Лопушанського. – К. : Наукова думка, 1994.

6. *Звернення* КПЛ щодо корупційної діяльності Департаменту екології та природних ресурсів ЛОДА та державної екологічної інспекції у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kpl.org.ua>.

7. *Білявський Г. О.* Основи екології : підручник / Білявський Г. О., Фур-дуй Р. С., Костиюк Ю. І. – К. : Либідь, 2005.

8. *Корнякова Т. В.* Кримінологічні засади запобігання органами прокуратури злочинам проти довкілля : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Т. В. Корнякова. – Харків, 2011.

9. *ЛІГАБізнесінформ*: Колишній заступник глави Мінприроди засуджений на 9 років. 11 жовтня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.liga.net/ua>.

10. *Статистичні дані* про результати діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції : Звіт про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції у 2012 р. / Міністерство юстиції України. – 2013. – Квітень.

Козлюк Л. Г. Антикриміногенний потенціал громадського контролю у протидії корупційній злочинності у сфері охорони довкілля

У статті розкривається профілактичний потенціал громадського контролю у протидії корупційним злочинам у сфері охорони довкілля. Запропоновано шляхи щодо посилення його дієвості. Зазначається, що ефективний громадський контроль стимулює добросовісний, антикорупційну поведінку особи у екологічній сфері і діяльність органів кримінальної юстиції з охорони довкілля. Констатовано, що громадський екологічний контроль здатен і зобов'язаний будувати своєрідний бар'єр негативного суспільного сприйняття існуванню кримінальних корупційних діянь у природоохоронній сфері. Обґрунтовано, що протидія корупційним екологічним злочинам повинна будуватися на необхідності забезпечення узгоджених дій громадськості, природоохоронних органів і органів кримінальної юстиції по зміцненню екологічної законності та правопорядку в нашій країні.

Ключові слова: громадський контроль, корупційна злочинність, охорона довкілля, протидія.

Козлюк Л. Г. Антикриміногенный потенциал общественного контроля в противодействии коррупционной преступности в сфере охраны окружающей среды

В статье раскрывается профилактический потенциал общественного контроля в противодействии коррупционным преступлениям в сфере охраны окружающей среды. Предложены пути по усилению его эффективности. Отмечается, что эффективный общественный контроль стимулирует благоприятное, антикоррупционное поведение человека в экологической сфере и деятельности органов уголовной юстиции по охране окружающей среды. Констатировано, что общественный экологический контроль способен и обязан строить своеобразный барьер негативного общественного восприятия существованию уголовных коррупционных деяний в природоохранной сфере. Обосновано, что противодействие коррупционным экологическим преступлениям должно строиться на необходимости обеспечения согласованных действий общественности, природоохранных органов и органов уголовной юстиции по укреплению экологической законности и правопорядка в нашей стране.

Ключевые слова: общественный контроль, коррупционная преступность, охрана окружающей среды, противодействие.

Kozluk L. Anti-Criminogenic potential of public control in combating corruption criminality in environmental protection

The article shows preventive potential of social control in combating corruption criminality in the sphere of environmental protection. It is noted that today's corruption is an inherent

part of any state and always present where public authority exist. Neither country has complete immunity from corruption – the only difference is in its entirety, way of expressing and size of impact on the social-economic and demographic situations.

There were proposed effective ways that would improve its effectiveness. It is noted, that effective public control stimulates beneficial, anti-corruption behavior of individuals in the environmental sphere and activity of the criminal justice system on environmental protection. It is proved, that public environmental control is able and shall build so called barrier of negative public perception against existing criminally corruption actions in the environmental protection sphere. Thus, various environmental organizations should have a close relationship with the population at all. Lack of such a relationship makes it impossible to exercise effective control over the environmental condition of the country and to counter the spread of corruption in this area. Without successful public activity such positive steps in environmental protection enshrined in national environmental policy strategy, including combating corruption environmental crime, remain unrealized. Legal measures in counteracting corruption environmental crimes should be primarily aimed to the destruction of negative consumer selfish and irresponsible attitudes deformed environmental behavior as well as formation of the general public environmental legal anti-corruption awareness.

It is proved, that counteracting to corruption environmental crimes is required to be created on the need of ensuring of agreed actions of community as well as environmental protection and criminal justice agencies. Coordinated actions create opportunities to enhance the success of the work on prevention of corrupt dealings in the sphere of environmental protection. Furthermore, quality performance by the competent entity assigned duties and functions of prevention clear distinction is necessary and prerequisite of effective functioning of the system counter. At the same time we should not forget that the success of anti-corruption in the environment depends on properly coordinated relationships between all subjects of environmental protection activities.

Cooperation between criminal justice and other environmental agencies with civil organizations of environmental protection orientation creates favorable conditions for joint efforts, which increases the potential anti-criminal environmental protection measures provides transparency and promotes optimal results with a significant saving capabilities and time. It is noted that people should stop leaving illusions as if the workers of various environmental agencies and environmental authorities provide them successfully countering to criminal corruption in the sphere of environmental protection, in particular create environmental well-being. Therefore, citizens should themselves do everything to reduce corruption activity not only officials (service people), but their own corrupt activity in the sphere of environmental protection.

It is proved that the public, by realizing the control function may prevent adverse events that occur during the realization their duties as for environmental protection.

It was shown the necessity of introducing a permanent public monitoring not only the environment, but also the activities of public authorities in the sphere of environmental protection, their officers, it helps prevent corruption act in the environmental field.

Perfection and preventive potential, which may make public in combating corruption environmental crime depends on its information systems. Ignoring this factor reduces the effectiveness of such controls. Therefore, increase the efficiency of public control over the anti-corruption activities in the environmental sphere by using public cooperation with the media.

Key words: social control, corrupt criminality, environment protection, counteracting.